

А.С.Косшыгулова¹

*¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университет
Алматы қ., Қазақстан*

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ІС-ӘРЕКЕТІН ӨЗІНДІК ҰЙЫМДАСТЫРУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар жоғары мектептің теориясы мен практикасында осы мәселені шешудің өзектілігін анықтайтын бірқатар қарама-қайшылықтар туындағаны көрсетіледі. Студенттердің оқу іс-әрекетінің өздігінен ұйымдастырылуы мақсаттылық, белсенділік, өз қызметін жоспарлау, дербестік, шешім қабылдау жылдамдығы және олар үшін жауапкершілік, өз іс-әрекетінің нәтижелерін бағалау арқылы байқалатындығы жөнінде баяндалады. Автор көптеген отандық және шетелдік ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып, оқу іс-әрекетінің өзіндік ұйымдастырылуын тек қана оқу емес, жеке және қоғамдық маңызы бар өзіндік жұмыс ретінде анықтайды. Аталған мәселе бойынша жоғары оқу орнының 1, 2, 3-курс студенттері арасында жүргізген зерттеу тәжірибелерінің нәтижелерін келтіреді. Сонымен қатар студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларының жиынтығын атап көрсетеді.

Түйін сөздер: студент, білім беру үрдісі, өзіндік жұмыс, оқу іс-әрекеті, өзіндік ұйымдастыру дағдылары, өзін-өзі бақылау.

А.С. Косшыгулова¹

*¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан*

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ САМООРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема формирования у современных студентов навыков самоорганизации учебной деятельности. Также показано, что в теории и практике высшей школы возник ряд противоречий, определяющих актуальность решения данной проблемы. Самоорганизация учебной деятельности студентов излагается на целесообразность, активность, обоснованность мотивации, планирование своей деятельности, самостоятельность, скорость принятия решений и ответственность за них, критичность оценки результатов своей деятельности.

Автор, опираясь на мнения многих отечественных и зарубежных ученых, определяет самостоятельную организацию учебной деятельности не только как учебную, но и как самостоятельную работу, имеющую личностное и общественное значение. Приводит некоторые результаты собственных исследований, проведенных в вузе среди студентов 1, 2, 3 курсов по данной проблеме. Также выделяет совокупность навыков самоорганизации учебной деятельности студентов.

Ключевые слова: студент, образовательный процесс, самостоятельная работа студентов, учебная деятельность, навыки самоорганизации, самоконтроль.

A. Koshygulova¹

¹Kazakh national pedagogical University named after Abai

FORMATION OF SELF-ORGANIZATION SKILLS OF STUDENTS'S EDUCATIONAL ACTIVITY

Abstract

This article deals with the problem of formation of modern students ' skills of self-organization of educational activities. It is also shown that a number of contradictions have arisen in the theory and practice of higher education, which determine the relevance of solving this problem. Self-organization of

students' learning activities is set out on the expediency, activity, reasonableness of motivation, planning of their activities, independence, speed of decision-making and responsibility for them, criticality of evaluating the results of their activities. The author, relying on the opinions of many domestic and foreign scientists, defines the independent organization of educational activities not only as educational, but also as an independent work that has personal and social significance. He gives some results of his own research conducted at the university among students of the 1st, 2nd, and 3rd courses on this problem. It also identifies a set of skills for self-organization of students' learning activities.

Keywords: student, educational process, independent work of students, educational activity, self-organization skills, self-control.

Қазіргі кезде еңбек нарығында үнемі өсіп келе жатқан және күшейіп жатқан бәсекелестік жағдайында белсенді, шығармашыл, білімімен және жоғары біліктілігімен қатар, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге, өз іс-әрекеттерін ұйымдастырудың жаңа, тиімді формаларын іздеуге және оны жүзеге асыруға қабілетті мамандардың мүмкіндіктері әлдеқайда көбейді.

Осыған байланысты жоғары оқу орындарындағы студенттердің кәсіби дайындық деңгейіне қойылатын талаптар, заманауи білім беру мақсаттары, жоғары оқу орындарындағы оқыту мен білім беру мазмұны айтарлықтай өзгерді, бұл «Жоғары білімнің мемлекеттік білім беру стандартында», Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында, оқу жоспарларында және ЖОО-ың бағдарламалық құжаттарында көрініс тапты [1].

Аталған жағдайларды ескере отырып, еліміздегі жоғары білім беру жүйесін жаңғырту мақсаттарының бірі ретінде ЖОО студенттерінде оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру және өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру қажет деп санаймыз. ЖОО-да өзіндік жұмыс барысында студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруға дайындық жүйесіне білім беру, өзін-өзі ұйымдастыру және өздігінен білім алу кіреді. Бұл студенттерге олардың жеке қабілеттеріне, мотивациясына, мүдделері мен қажеттіліктеріне сай саналы кәсіби іс-әрекетке дайын болуға мүмкіндік береді. ЖОО-дағы оқу үрдісінде студенттердің өзін-өзі ұйымдастыруы өзіне бағытталған саналы іс-әрекет болып табылады.

Қазіргі заманғы жоғары мектепте мамандарды даярлау жүйесін сапалы түрде қайта құру студенттердің оқу іс-әрекеттерін саналы және өздігінен ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру қызметін едәуір жандандыра отырып, экстенсивті-ақпараттықтан қарқынды-іргелі оқытуға көшуді көздейді. Бұл арада оқу үрдісінің негізіне әр студенттің оқу материалын, оқу іс-әрекетінің формалары мен әдістерін, оқу үрдісінің сәттілігін бақылау шарттары мен оның нәтижелері туралы есеп беру мақсаттарын ұғынғандығы алынады, студенттердің өз жұмысының нәтижелері үшін тәуелсіздігі мен жауапкершілігі айтарлықтай артады.

Біздің ойымызша, оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дегеніміз – оқу жұмысын өзін-өзі басқару және өзін-өзі жетілдіру мақсаттарымен түрткі болып бағытталатын, өзін-өзі ұтымды ұйымдастыру және оқу іс-әрекетін жүзеге асыру міндеттерін шешуге бағытталған зияткерлік іс-шаралар жүйесімен атқарылатын студенттің іс-әрекеті.

Оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларының жиынтығы [2] келесі реттегілерді қамтиды:

- оқу іс-әрекетінің мақсаттары мен міндеттерін анықтай алу және тұжырымдай білу қабілеті;
- өзінің оқу іс-әрекетінің жағдайын диагностикалау және талдау жасай алу;
- оқу іс-әрекеті үрдісін жоспарлау және құрылымдау қабілеті;
- оқу іс-әрекетінің жоспарға сәйкес жүзеге асырылуын үнемі өздігінен бақылау арқылы ұйымдастыра алу;
- өзінің оқу іс-әрекетін бағалай білу;
- өзінің оқу іс-әрекетін түзету және жетілдіру қабілеті.

Осы айтылған дағдыларды дамыту арқылы жоғары оқу орындарындағы білім беру үрдісі студенттерді оқу объектілерінен оқу іс-әрекетінің белсенді және саналы субъектілеріне айналдыруға, жоғары оқу орындарында мамандар даярлау үрдісін ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді жаңартуға, жоғары оқу орындары студенттерінің өзін-өзі ұйымдастыратын шығармашылық оқу іс-әрекетін оңтайландыруға және жандандыруға бағытталады.

Мұндай жағдайда студенттер үшін оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларын игерудің маңызы артады. Оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыру мәселесі бойынша психологиялық,

педагогикалық және әдістемелік зерттеулердің талдауы өзін-өзі ұйымдастыру оқу іс-әрекетінің құрылымында маңызды орын алатындығын аңғартады, олар оқу іс-әрекетінің өзін-өзі басқару жүйесінің негізгі буыны болып табылады. Студенттердің бойында аталған дағдылардың қалыптасуы оларға оқытудың шарттары мен міндеттерін сәтті талдауға, оқуын ұтымды жоспарлауға және ұйымдастыруға, өзінің оқу үрдісі мен оның нәтижелерін дұрыс бағалауға, уақтылы түзетуге және жетілдіруге, жалпы айтқанда оқу іс-әрекетін ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Өзін-өзі ұйымдастыру деңгейі жоғары студенттер өз алдына айқын мақсат қояды, жеке іс-әрекет нәтижелерін өздігінен тексеру дағдыларына ие болады, жүзеге асырылатын қызметтің жоғары сапасына қол жеткізуге бағытталады. Студенттердің өзіндік жұмысы барысында оқу іс-әрекетін өзіндік ұйымдастыруға дайындығын қалыптастыру кезінде күрделі оқу материалдары мен оны меңгеру үшін уақыт шеңберінің қысқарғандығы арасындағы қайшылықтарды ескеру қажет.

1, 2, 3-курс студенттері арасында жүргізген зерттеулеріміз сауалнамаға қатысқандардың 82,9% оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларының оқу және кәсіби маңыздылығын мойындайтындығын көрсетті. Олардың көпшілігі оқу іс-әрекетінде студенттерді белсендендіру, сондай-ақ жалпы университеттегі білім беру үрдісін оңтайландыру үшін осы салада айтарлықтай резерв бар екендігімен келіседі. Алайда тестілеу нәтижелері бойынша сұралғандардың ішінен студенттердің тек 46,7%-ы ғана оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру білімдері мен дағдыларына мұқтаж. Тәжірибеде ЖОО студенттерінің 3,3%-ы оқу іс-әрекетін жүйелі және саналы түрде өздігінен ұйымдастыруды жүзеге асырады. Зерттелген студенттердің 29,9%-ы бұл дағдыларды оқу барысында қолданбайды немесе өте сирек қолданады. Басым көпшілігі – студенттердің 66,8%-ы оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыруды үнемі емес, жүйесіз қолданады немесе осы процедуралардың мақсаттары мен себептерін нақты түсінбестен, тәсілдердің тар жиынтығын қоланумен шектеледі.

Аталған жағдайдың себептеріне назар аударуды жөн көрдік. Олардың бірі – ЖОО-дағы білім беру үрдісі орта мектептегі білім беру үрдісінен түбегейлі ерекшеленеді. Жоғары оқу орнына оқуға келген оқушылардың көптеген дағдыларының, оның ішінде оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдылары қалыптасуының қазіргі деңгейі жаңа жағдайларда тиімді білім алу үшін жеткіліксіз болып табылады. Бұл дерек көптеген ғалымдардың зерттеулерімен расталады (В.И. Андреев, С.И. Архангельский, А.К. Громцева, П.И. Пидкасистый, Н.Н. Тулькибаева, А.В. Усова, Н.М. Яковлева және т.б.) [3,4,5].

Сонымен қатар зерттеулер, студенттердің оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын игеруінің аса маңыздылығына қарамастан, қазіргі жоғары оқу орындарында білім алушыларда аталған дағдылардың қалыптасуы жоспарлы, жүйелі, мақсатты түрде жүрмейтінін көрсетеді. Студенттер көбінесе оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларын өз бетінше үйренеді. Оларда қажетті теориялық, әдіснамалық, әдістемелік білімдердің жеткіліксіз болуы, дағдыларды қалыптастыру саласындағы ұтымды әдістердің толық меңгерілмеуі және басқа да көптеген факторлар жоғары оқу орындарының студенттерінде зерттелетін дағдылардың қалыптасу дәрежесі қоғамның ЖОО түлектеріне қойылатын объективті талаптарына сәйкес келмейтіндігінің себебі болып табылады.

Өзінің оқу іс-әрекетін өз бетінше жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларын меңгеру жоғары оқу орнында оқуға табысты бейімделуді қамтамасыз етеді. Өзіндік жұмыстарды ұйымдастыру студенттердің кейбір жеке ерекшеліктерінің жағымсыз әсерін төмендетуге мүмкіндік береді: енжарлық, зейін қоя алмаушылық, өз мүмкіндіктеріне сенімсіздік, уақыт шегі жағдайында әрекет ете алмаушылық.

Оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыру мәселесінің маңыздылығы мен өзектілігі осы салада көптеген зерттеулер жүргізілетіндігімен түсіндіріледі. Студенттердің оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастырудың жалпы мәселелері С.И. Архангельский, Ю.К. Бабанский, А.А. Бодалев, Л.И. Божович, М.И. Боришевский, П.Я. Гальперин, А.К. Громцева және т.б. ғалымдардың еңбектерінде қамтылған [2,3,4].

Қазіргі кезде оқу іс-әрекетінде өзін-өзі ұйымдастыру мәселесі бойынша жарияланымдар санының көбеюі аталған мәселеге зерттеушілердің қызығушылығының артқандығын көрсетеді. Мұның себебін біз жоғары мектептің теориясы мен практикасында осы мәселені шешудің өзектілігін анықтайтын бірқатар қарама-қайшылықтар туындағанын көреміз [6]. Оларға мыналар жатады:

1. Студенттердің оқу іс-әрекетін белсендендіру және оңтайландыру қажеттілігі мен осы мәселені шешудің тиімді және ұтымды жолдары мен резервтері туралы бірыңғай ғылыми негізделген пікірдің дамымауы арасындағы қайшылық;

2. қоғамның белсенді, сауатты, тәуелсіз, өздігінен білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті мамандарға деген қажеттілігі мен жоғары кәсіптік мектепте осындай мамандарды даярлау теорияларының, әдістерінің, технологияларының жеткіліксіз дамуы арасындағы қайшылық;

3. білім беруді жүзеге асырудың қоғамдық түрі және жекеше түрі арасындағы қайшылық;

4. студенттерді оқу объектілерінен оқу субъектілеріне ауыстыруға педагогиканың бағытталуы мен жоғары мектептің арсеналында мұндай ауысуды жүзеге асырудың тиімді технологияларының жеткіліксіздігі арасындағы қайшылық;

5. қазіргі студенттерде оқу және кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі ұйымдастыру дағдыларын ұтымды, ғылыми негізделген тұрғыда қалыптастыру қажеттілігі және жоғары мектеп педагогикасында ЖОО студенттерінде оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру мәселесі бойынша теориялық зерттемелердің жеткіліксіздігі арасындағы қайшылық және т. б.

Осы аталған қарама-қайшылықтарды шешу арқылы студенттерді оқу іс-әрекеттерін өздігінен ұйымдастыруға дағдыландырып, білікті, бәсекеге қабілетті, құзыретті, үнемі кәсіби жетілуге дайын, өздігінен білім алуға, өзін-өзі жетілдіруге, өзінің дербес қызметін ұйымдастырудың жаңа, тиімді формаларын іздестіру және оларды жүзеге асыруға дайын білікті мамандарды даярлауға деген қоғамның әлеуметтік тапсырысын орындауға мүмкіндік туындайды.

Сонымен, жоғарыда айтылған мәселе бойынша ғылыми әдебиеттердің талдауынан және жеке зерттеулерімізден байқағанымыздай ЖОО студенттерінде оқу іс-әрекетін өздігінен ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру мәселесі қазіргі кезде өзекті болып табылады және оны теориялық және практикалық деңгейде шешу жолдарын одан әрі іздеуді талап етеді деген қорытынды жасауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Қазақстан Республикасының«Білім туралы» Заңы.2007 жh.*
- 2.Amirova S.S. Samoorganizaciya obuchayushchego i obuchaemogo v uchebno-vospitatel'nom processe nepreryvnogo professional'nogo obrazovaniya: Dis. dokt.ped.nauk. Kazan', 1995. - 347s.*
- 3.Andreev V.I. Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoy lichnosti. Kazan', 1988. - 238s.*
- 4.Arhangel'skij S.I. Uchebnyj process v vysshej shkole, ego zakonmernosti, osnovy i metody: Uchebno-metodicheskoe posobie.*
- 5.Babanskij YU.K. Racional'naya organizaciya uchebnoj deyatel'nosti. -M.: Znanie, 1981. -96s.*
- 6.Hmel' N.D. Teoreticheskie osnovy professional'noj podgotovki uchitelya. Almaty, 1998, 320s.*